

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

משפטים תשס"ח

פרשת שבוע

**"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיךָ"
הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"**

כמנהגנו בשנים האחרונות גליון פרשת משפטים יוקדש לנושא חיזוק ההזדקקות לדין תורה דווקא. ב"ה, בית הדין שליד "ארץ חמדה" "משפט והלכה בישראל" פועל ומשתדל לשרת את הציבור בנאמנות. (ניתן לעיין גם באתר בית הדין בתוך www.erezhemdah.org).

ראשית נבשר לקוראינו היקרים, כי בחודשים האחרונים נעשתה פעילות מבורכת של איחוד כל הכוחות הפועלים למען חיזוק השימוש בדין תורה בימנו. נערכו פגישות עם גורמים מרכזיים בציונות הדתית העוסקים בתחום זה והוחלט על הקמת "פורום בתי הדין לממונות". הפורום אימץ (בשינויים קטנים) את שטר הבוררות של בית הדין "משפט והלכה בישראל". קרוב לעשרים בתי דין יפעלו מעתה על פי שטר זה. הנהלת הפורום סיכמה את שטחי ותחומי הפעילות של כל אחד מן הגופים, שישתפו פעולה ויחזקו איש את רעהו.

קול קורא הופץ בין רבני ישראל המשרתים בקודש את הקהילה הציונית דתית. להלן נוסחו:

ציון במשפט תפדה

"אלקים נצב בעדת א-ל, בקרב אלהים ישפט" (תהילים פב). הרעיון ששכינה שורה במקום המשפט עומד ברקע החובה התורנית לדון על פי ההלכה.

חידוש לאומיות יהודית ריבונית מבטא שאיפה שגם המערכת המשפטית תשקף את מסורת המשפט התורני.

על רקע זה, אנו, רבנים ואישי ציבור בציונות הדתית, קוראים לציבור הרחב לעשות שימוש, בשעת הצורך, בשירותיהם של בתי הדין לממונות כדי שהסכסוך יתברר בדין תורה, על פי אדני הצדק של מורשת ישראל.

נפעל לכך, שמוסדות הציבור הדתי שבפעילותם אנו מעורבים, יפנו בשעת סכסוך משפטי, אל בתי הדין לממונות. כמו כן, נפעל שבמסגרת הסכמים הנחתמים עם גופים שונים, יקבע מראש בית דין לממונות כבורר מוסכם.

מדינת ישראל מכירה בזכותם של צדדים לקבוע אדם או גוף שיפוטי, כבורר מוסכם, ונותנת להכרעת הבורר תוקף חוקי הניתן לאכיפה.

תקוותנו היא שגישה זו תקדם את תחייתו של משפט התורה, ותביא גם להעמקת שילובו במשפט הכללי. יהי רצון שיתקיים בנו חזון הנביאים: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה..." (ישעיה א' כ"ז)

חתמו עליו כמאה רבנים בין היתר הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, ויבדלו לחיים טובים וארוכים הראשון לציון הרב מרדכי אליהו, מראשי ישיבות ההסדר לדוגמא: הרב ד"ר אהרון ליכטנשטיין והרב אליעזר ולדמן, הרב אלקים לבנון, הרב אליהו בלום, והרב יהושע שפירא. רבני ערים לדוגמא: הרב יעקב אריאל, הרב ד"ר רצון ערוסי והרב מרדכי נגארי, רבני ישובים לדוגמא: הרב דוד דודקביץ, הרב חיים בורגנסקי והרב אהרון איזנטל. (כל המעוניין להצטרף ל"קול הקורא", מוזמן לצרף את [חתימתו](#))

אנו מצפים ומתפללים כי מסר זה של אחדות, הנחוץ כל כך בימים אלה, יתרום אף הוא לחיזוק מדינת ישראל כמדינה יהודית ולא רק כמדינת היהודים. בכך יתקיים בנו עוד מעט מ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיךָ"

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626
Email: info@erezhemdah.org
www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626
web-site: www.erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" - בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org. במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל'. כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: משאית שפגעה ברכב חוסם / הרב יהונתן בלס

עורך: הרב יואב שטרנברג

תיאור המקרה: התובעת נהגה ברכבה הפרטי. היא התעלמה מתמרור עצור, ונכנסה לצומת. הנתבע נהג במשאית, וראה את התובעת נכנסת לצומת באופן שהפריע לו לעבור. הוא סימן לה לסגת לאחור, והיא נסוגה.

התביעה: התובעת טוענת, שהנתבע פגע בה עם משאיתו, ועליו לשאת בעלות תיקון הנוזק.

תשובת הנתבע: הנתבע טוען שהיה בטוח שהתובעת נסוגה למקום שמאפשר את מעבר המשאית שלו, כפי שסימן לה. אם לא עשתה כן, הרי גם היא אחראית לתאונה, ולכן הוא מוכן לשלם רק 50% מהנוזק.

כמו כן, הוא טוען שאיננו יודע אם פגע במכונית של התובעת. המראות של משאיתו אינן מאפשרות לו לדעת אם הוא פגע במכונית של התובעת, או שהתובעת פגעה בטעות במשאיתו באשמתה הבלעדית.

פסק הדין: בית הדין חייב את הנתבע לשלם את מלא עלות התיקון של המכונית.

הנימוקים: ראשית כל, בית הדין קבע מהן העובדות שעל פיהם יש לדון. בפני בית הדין הופיע עד ראיה שראה את משאיתו של הנתבע פוגעת במכונית התובעת. היות שהנתבע איננו יכול להכחיש את דברי העד, הרי הוא חייב לשלם על פי עדותו של העד, כמבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן עה סעיף יב): "מנה לי בידך שהלוייתך, והלה אומר: איני יודע אם הלוייתני, ועד אחד מעיד שהלוהו, או שאמר הנתבע: איני יודע אם פרעתך, הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע, ומשלם".

הדבר נכון במיוחד, מאחר שראוי היה, שהנתבע ידע מה קורה בצדי משאיתו.

נוסף על כך, גם תצלומים של הנוזק שנגרם למכונית מצביעים על פגיעה של משאית הפונה שמאלה לתוך הרחוב שבו עמדה המכונית של התובעת.

לאור עובדות אלו, יש לברר, מה הדין במי שפגע בחברו, כאשר גם הנפגע אשם בכך. הגמרא בבבא קמא (מח.) אומרת: "אמר רבא ואיתימא רב פפא: שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, הזיקו זה את זה - חייבין, הוזקו זה בזה - פטורין; טעמא דשניהם ברשות או שניהם שלא ברשות, אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות, דברשות - פטור, שלא ברשות - חייב". ופירש רש"י: "שניהם ברשות - כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס. או שניהם שלא ברשות - כגון שניהן רצין ברשות הרבים. הזיקו - בידים זה את זה ואפילו שלא במתכוין. חייבין - דבנוזקין לא שני לן בין מתכוין לשאין מתכוין, והא דתנן בהמניח שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין, ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא דק בלישניה. דברשות פטור - בין היזק דבידים בין היזק דממילא ובדלא ידע ליה".

על פי דברי רש"י, כאשר התנגש אדם בחברו העומד במקום בו לשניהם רשות להלך, חייב המזיק בנזקים שגרם לחברו, אף שהזיק בלא כוונה.

אולם, הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ג) כותב: "אם היו שניהן ברשות או שניהן שלא ברשות והזיק אחד מהן ממון חבירו שלא בכוונה, פטור".

עם זאת, כאשר המזיק היה יכול להיזהר ולא נזהר, גם לדעת הרמב"ם חייב לשלם (שם הלכה ח): "שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ונשברה כדו של זה בקורתו של זה... היה בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון ונשברה חבית בקורה - חייב, שזה כמי ששברה בידו בכוונה. דהיינו, שאדם שהיה מוטל עליו להיזהר ולא נזהר, הרי זה כמי שעשה בכוונה.

ואמנם, בנדון דידן, הרי הנתבע הזהיר את התובעת, שנכנסה יותר מדי לצומת. ברמב"ם (שם) נאמר: "היה בעל הקורה ראשון ובעל החבית אחרון ונשברה חבית בקורה - פטור, ואם עמד בעל הקורה לנוח מכובד משאו - חייב, ואם הזהיר לבעל החבית ואמר לו עמוד - פטור".

דהיינו, שאזהרה של המזיק מספיקה. אלא, שבמקרה שציינו לעיל, דהיינו כאשר בעל החבית ראשון ובעל הקורה אחרון, כתב הרמב"ם שבעל הקורה חייב, ולא סייג את הדברים, אם הזהיר את בעל החבית או לא. והטעם לכך, שרק כאשר המזיק מזיק באופן פסיבי - הוא עומד, ובעל החבית נתקל בו - אז נפטר המזיק על ידי אזהרתו את הניזק. אבל כאשר המזיק מזיק באופן אקטיבי - הוא נתקל בבעל החבית - אין האזהרה מספיקה. לכן, טענת הנתבע כי הזהיר את התובעת, איננה מספיקה כדי לפטור אותו, גם אם היה ברור שהיא התעלמה מן האזהרה לחלוטין.

עוד יש לדון בשאלה, האם הנתבע פטור, משום שהתובעת חסמה את הצומת. בשולחן ערוך (חושן משפט סימן תיב סעיף ב) נאמר: "הניח הכד במקום שיש לו רשות להניחו, כמו במקום פנוי שלפני בית הבר, ובא אחר ונתקל בו ושברו, חייב... ואם מילא כל הדרך כדים שאי אפשר לעבור, אפילו שברו בידים פטור".

מבואר, שכאשר ישנו חפץ החוסם את הדרך, מותר לעבור בדרך אף תוך כדי פגיעה בחפץ החוסם. עם זאת, בתוספות (בבא קמא לב. ד"ה ואם) מבואר, שגם אדם שהלך עם קורה הממלאת את כל רוחב הדרך, ופגע בחבית הנישאת בידי אדם ההולך לפניו שעצר לרגע, חייב, אף שלא היתה לו אפשרות ללכת בלא לפגוע בחבית. הטעם לכך הוא, שעצירה עם חבית, אין פירושה חסימת רשות הרבים, אלא עצירה רגעית, שהרי בעל החבית עומד ליד חביתו, ומיד כשיגידו לו לזוז, יזיז את חביתו.

על כן, אף אם התובעת לא חזרה אחורה מספיק, מוטל על הנתבע לדרוש ממנה לזוז עוד לאחור, ואינו יכול לטעון שחסמה בפניו את הדרך.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראל זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד. גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין.

להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

המתמטיקה של רועי הבקר והצאן

במסכת יבמות (דף טז, א) מובא מעשה פלאי שבסיומו מסופר על ויכוח שהיה בין ר' עקיבא לבין חכם מתלמידי בית שמאי שנקרא בשם יונתן בן הרקניס (המעשה מובא בהערת השוליים¹). בסיומו של המעשה מסופר שיונתן שיבח את ר' עקיבא ואמר לו: "אתה הוא עקיבא, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית לָשֵׁם ועדיין לא הגעת לרועי בקר!" ואילו ר' עקיבא ענה לו: "ואפילו לרועי צאן!"

חלקו הראשון של המעשה נידון במאמר הקודם "צרת הבת ומיטות הזהב" אולם סיומו של המעשה נותר תמוה מאוד. יונתן בן הרקניס בא לשבח את ר' עקיבא, אך הוא נמצא מגנה אותו. מה השבח הגדול בכך שר' עקיבא לא הגיע למעלת "רועי בקר" והרי האנשים הללו אינם נחשבים לאנשים מכובדים!² ההיפך!

כאשר אנו מוצאים באגדות חז"ל מעשים תמוהים, אין להבין את הדברים כפשוטם, מפני שהמעשים מדברים בשפת סמלים שמקורה בתנ"ך. במאמרים הקודמים התבאר שהדמות של "יונתן בכור שטן" מסמלת את הצד הנגדי למלכות בית דוד. במאמר "צרת הבת ובכור-השטן" התבאר שכינויו של יונתן - "בכור-שטן" - מרמז לדמותו של ירבעם בן נבט שמצד אחד הוא "בכור" בפני עצמו מפני שהוא מסמל את משיח בן יוסף שנאמר עליו "בכור שור", אך מצד שני הוא היה "שטן" למלכות דוד. אולם השם "יונתן" מרמז לדמותו של יונתן בן שאול שגם הוא מהווה דמות נגדית לדוד המלך, אך דויד ויונתן היו ניגודים משלימים.

באגדת הבבלי קיימת אווירה של כבוד ושלוש בין יונתן לבין ר' עקיבא. אגדת הבבלי מדגישה את המספר שלוש³, והיא מספרת שיונתן בן הרקניס סבור ש"רועי בקר" הוא תואר של כבוד. ובכך היא מזהה אותו עם יונתן בן שאול, שהמספר "שלוש" היה מספר בעל משמעות ערכית אצלו, ובבית שאול המלך "רועה-בקר" היה נחשב לתואר של כבוד, וכן מצאנו בספר שמואל (א כ- כא):

"ויאמר דוד אל יוֹנָתָן הִנֵּה חֵדֶשׁ מָחָר... וְשִׁלַּחְתִּי וְנִסְתַּרְתִּי בְשֵׂדָה עַד הָעֶרֶב הַשְּׁלִישִׁית... וַיֹּאמֶר יוֹנָתָן אֵל דָּוִד... כִּי אֶחָקֵר אֶת אָבִי כְעַת מָחָר הַשְּׁלִישִׁית... וְשִׁלַּחְתִּי תַרְדּוֹ מֵאֵד וּבֵאתִי אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמְּעֻשָׂה... וְאֲנִי שְׁלִשִׁת הַחֲצִיִּים צִדָּה אֹרְחָה... וְדָוִד קָם מֵאֶצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאֶפְרוֹ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ וַיִּכְפּוּ אִישׁ אֶת רַעְהוֹ עַד דָּוִד הַגִּדִיל... וַיָּבֵא דָוִד נֶבֶה... וְשָׁם אִישׁ מַעֲבָדִי שְׂאוּל בֵּינֵם הָהוּא נִעְצָר לִפְנֵי ד' וַיִּשְׁמוּ דָּאָג הָאֵד מִי אֲבִיר הָרְעִים אֲשֶׁר לְשְׂאוּל... משמעות המילה "אביר" היא "גבור וגדול", אולם יש לה גם משמעות נוספת של "בקר" ושל "רועה בקר", וכן כתב הרשב"ם (בראשית מט, כד):

"... אֲבִיר הָרְעִים אֲשֶׁר לְשְׂאוּל, וגם הרועים קרואים אֲבִירִים, על שהבקר והשוורים קרואים אֲבִירִים; כדכתיב - יַעֲדַת אֲבִירִים בְּעֵגְלֵי עַמִּים, וכן - סִבְבוּנֵי פְרִים רַבִּים אֲבִירֵי בֶשֶׂן כְּתֻרוּנִי."

כאשר האגדה מספרת שיונתן בן הרקניס מיעד לר' עקיבא גדולות ונצורות, והוא מצפה שר' עקיבא יגיע למעלת "רועה בקר", האגדה מרמזת שדואג האדומי לא היה "רועה בקר" במשמעות הרגילה. וכן מבואר במדרש תהלים (בובר, ג, ד):

"דואג - הוא היה אב-בית-דין, שנאמר "... אֲבִיר הָרְעִים אֲשֶׁר לְשְׂאוּל, "

אב-בית-דין היה סגנו של נשיא הסנהדרין, והוא היה מנהיג את הצבור יחד עימו⁴. בבית שאול היו מכנים את אב-בית-הדין בתואר "אביר הרעים" במשמעות של "רועה רועי-הבקר", ובלשון חכמים "רב-רבנן". ודין רגיל בסנהדרין היה מכונה בבית שאול בתואר "רועה בקר".

בבית שאול מתייחסים לעם ישראל כאל "בקר" מפני שלהשקפתו של שאול כל ישראל צריכים להצטרף לפעולותיו של "משיח בן יוסף" שהוא "בכור שור". ויונתן בן הרקניס שמסמל את יונתן בן שאול מיעד את ר' עקיבא להיות דיין בסנהדרין = "רועה בקר". אך ר' עקיבא מסמל את הצד של משיח בן דוד, ודויד המלך מתייחס אל עם ישראל כאל "צאן" (שמואל ב כד, יז):

פרשת משפטים

"וַיֹּאמֶר דָּוִד... הֲנֵה אֲנֹכִי חֹטְאִי וְאֲנֹכִי הַעֲוִיִּי וְאֵלֶּה הַצָּאן מִה עָשׂוּ; וְלֹכַן ר' עֲקִיבָא מֵתַקֵּן אֶת יוֹנְתָן וְאוֹמֵר לוֹ שְׂדִיין רֵאוּי לְהִיקְרָא "רועה צאן". אולם אין מדובר כאן במחלוקת לשונית בלבד.

האידיאולוגיה בתקופת עלי הכהן

במאמר הקודמים "המתמטיקה שבעקידת יצחק" ו"ה'מהפך' של בבא בן בוטא" התבאר שבעם ישראל יש צד המחשיב את העשייה הגשמית כדרך להבאת הגאולה; והסמל שלו הוא ה"בקר", והמספרים שמסמלים אותו הם "שלוש" ו"שבע". ולעומתו יש צד המחשיב את לימוד התורה כדרך להבאת הגאולה; והסמל שלו הוא ה"צאן", והמספרים שמסמלים אותו הם "שנים" ו"שמונה".

בתקופת עלי האידיאל היה גאולה בדרך הטבע. המספר "שלוש" מייצג את האידיאל הזה, והכתוב מדגיש שהכהנים היו מציגים בפני העם מזלג בעל שלוש שניים (שמואל א ב, יב-יג):

"וּבְנֵי עֲלֵי בְנֵי בְלִיעֵל... וּמִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים אֶת הָעָם כָּל אִישׁ זָבַח וּבָא נֶעַר הַכֹּהֵן כְּבִשְׁל הַבָּשָׂר וְהַמְזֶלֶג שְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים בְּיָדוֹ:" האידיאולוגיה הזו ששודרה על ידי בני עלי בהדגשת המספר "שלוש", נקלטה גם אצל אמו של שמואל, והיא העלתה אותו למשכן ב"שלושה" פרים" (שמואל א א, כד):

וַתַּעֲלֶהוּ עִמָּה כַּאֲשֶׁר גִּמְלָתוֹ בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קָמַח וְנֹבֵל יֵין וַתָּבֵאֵהוּ בֵּית ד' שְׁלוֹ וְהַנְּעָר נֶעַר וְאַחַר כֵּךְ בִּשְׂרָה שֶׁלָּהּ הָיָא מַחְשִׁיבָה אֶת הַמַּסְפֵּר "שבע" בתור מספר אידיאלי. (שמואל א ב, ה):

"שְׁבַעִים בְּלָחֶם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חִדְלוּ עַד עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבַעָה וְרַבַּת בָּנִים אֲמַלְלָה" אמו של שמואל לא ילדה "שבעה" שהרי בהמשך מסופר (שמואל א ב, כא): "וַתֵּלֶד שְׁלֹשָׁה בָנִים וּשְׁתֵּי בָנוֹת". אלא שהמספר "שבע" (שמסמל את הקדושה שמוסתר בתוך הטבע) סימל באותה תקופה מספר אידיאלי, ולכן חנה בחרה להזכיר אותו.

הסמלים שקשורים לשאול

כאשר שמואל משח את שאול למלך הוא הדגיש בפניו את חשיבות סמלי ה"שנים" וה"צאן" (שמואל א ב-ו): "בְּלִכְתָּךְ הַיּוֹם מֵעַמְדֵי וּמִצָּאֵת שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם קִבְרַת רַחֵל בְּגִבּוֹל בְּנִימָן בְּצִלְצַח... וְחִלַּפְתָּ מִשֶׁם וְהִלָּאָה וּבָאתָ עַד אֵלּוֹן תְּבוֹר וּמִצָּאוֹן שֶׁם שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים עֲלִים אֶל הָאֶ-לֵהִים בֵּית אֵל אֶחָד נִשְׂא שְׁלֹשָׁה גְדִיִּים וְאֶחָד נִשְׂא שְׁלֹשׁ כְּפֹרוֹת לָחֶם וְאֶחָד נִשְׂא נֶבֶל יֵין: וְשָׂאָלוּ לָךְ לְשָׁלוֹם וְנָתַנוּ לָךְ שְׁתֵּי לָחֶם וְלִקְחָתָּ מִיָּדָם: אַחַר כֵּן תָּבֹאוּ גִבְעַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁם נִצְבִּי פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי כְּבֹאֲךָ שֶׁם הָעִיר וּפְגַעְתָּ חֵבֶל נְבִיאִים... וְצִלְחָה עֲלֶיךָ רוּחַ ד' וְהִתְנַבְּיַת עִמָּם וְנִהְפְּכַת לְאִישׁ אַחֵר" המספר "שנים" מסמל את הרוחניות, וזהו המספר הראשון שבו יפגוש שאול (שְׁנֵי אֲנָשִׁים). גם כאשר שאול יפגוש לאחר מכן במספר "שלוש" הוא יהיה משולב ברוחניות (שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים עֲלִים אֶל הָאֶ-לֵהִים). בידיהם יהיו שלושה "גדיים" כאשר גדיי הצאן הם הסמל הניגוד ל"בקר". והם יתנו לו "שְׁתֵּי לָחֶם" כאשר המספר "שנים" מסמל את הרוחניות ששולטת על הגשמיות.

אולם למרות ששמואל הדגיש בפני שאול את עדיפות סמלי ה"שנים" וה"צאן" על פני סמלי ה"שלוש" וה"בקר". הסמלים העדיפים אצל שאול היו ה"שלוש" וה"בקר". לאחר ששאל נמשך למלך מסופר שהוא הלך לביתו, ולאחר מכן מסופר על המלחמה הראשונה שלו (שמואל א יא א-טו):

"וַיַּעַל נָחַשׁ הָעֵמֹמִי וַיַּחַן עַל יָבֵשׁ גִּלְעָד... וַיָּבֵאוּ הַמְּלָאכִים גִּבְעַת שָׂאוֹל... וְהִנֵּה שָׂאוֹל בָּא אַחֲרֵי הַבָּקָר מִן הַשָּׂדֶה... וַתִּצְלַח רוּחַ אֶ-לֵהִים עַל שָׂאוֹל... וַיִּקַּח צֶמֶד בָּקָר וַיִּנְתְּחֵהוּ וַיִּשְׁלַח בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמְּלָאכִים לֵאמֹר אֲשֶׁר אֵינְנוּ יֹצֵא אַחֲרֵי שָׂאוֹל וְאַחַר שְׂמוּאֵל כִּי יַעֲשֶׂה לְבָקְרוֹ וַיִּפֹּל פַּחַד ד' עַל הָעָם וַיִּצְאוּ כָּאִישׁ אֶחָד: וַיִּפְקְדֵם בְּבִזָּק וַיְהִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשִׁים אֶלֶף... וַיְהִי מִמְחֶרֶת וַיִּשֶׁם שָׂאוֹל אֶת הָעָם שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיָּבֵאוּ בְּתוֹךְ הַמַּחְנֶה בְּאֲשֶׁמֶרֶת הַבָּקָר וַיִּכּוּ אֶת עַמּוֹן עַד חֹם הַיּוֹם וַיְהִי הַנְּשָׂאָרִים וַיִּפְצּוּ וְלֹא נִשְׂאָרוּ בָּם שָׁנִים יָחַד... וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל הָעָם לָכוּ וְנִלְכְּהוּ הַגִּלְגָּל וַיִּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה... וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת שָׂאוֹל לַפְּנֵי ד' בְּגִלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לַפְּנֵי ד' וַיִּשְׁמַח שָׁם שָׂאוֹל וְכָל אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד מָאֵד"

והדבר מפליא, מדוע שאול שהומלך למלך על ישראל ממשיך לעבוד עם הַבָּקָר. אלא שעבודת הַבָּקָר מסמלת גאולה בדרך הטבע, ושאל המשיך להדגיש את הסמל הזה בפני העם גם כאשר הפך למלך. בעיניו של שאול הַבָּקָר היה הערך העליון ולכן הוא השתמש בו להרתעה כדי לכפות את הגיוס לצבאו. המספר הבולט בצבאו של שאול היה "שלוש" (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף, אִישׁ יְהוּדָה - שְׁלֹשִׁים אֶלֶף, שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים). והנצחון מסומל בהכנעת המספר "שנים" (וְלֹא נִשְׂאָרוּ בָּם שָׁנִים יָחַד).

חגיגות חידוש המלוכה של שאול מצוינות בביטוי "וַיִּזְבְּחוּ שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים", וביטוי זה מופיע רק פעם נוספת בתנ"ך במעמד השראת השכינה בהר סיני (שמות כד, ה): "... וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַד' פָּרִים". שאול מעדיף את הַשְּׁלָמִים שבהם יש חלק לבני האדם מאשר את העולות שעולים כליל לד', והביטוי שחוזר על מעמד הר סיני מרמז שהַשְּׁלָמִים שהוקרבו אצל שאול היו גם כן פָּרִים.

האידיאולוגיה של שמואל לעומת האידיאולוגיה של שאול

האידיאולוגיה של שאול שמסמלת גאולה בידי אדם, היתה נגדית לאידיאולוגיה של התקופה שבה שמואל שפט את ישראל (שמואל א ז, ב-ג):

"וַיְהִי מִיּוֹם שִׁבְתַּת הָאָרוֹן בְּקָרְיַת יְעָרִים וַיָּרְבוּ הַיָּמִים וַיְהִיו עֹשְׂרִים שָׁנָה וַיִּנְהָוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי ד': וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם בְּכָל לְבַבְכֶם אַתֶּם שֹׁבִים אֵל ד'... וְעַבְדְּהוּ לְבָדוֹ וַיִּצַּל אֶתְכֶם מִיַּד פְּלִשְׁתִּים... וַיִּקְבְּצוּ הַמַּצְפָּתָה... וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים כִּי הִתְקַבְּצוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּצְפָּתָה וַיַּעֲלוּ סִרְיֵי פְּלִשְׁתִּים אֶל יִשְׂרָאֵל... וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל טֹלָה חֶלֶב אֶחָד וַיַּעֲלֶהוּ עוֹלָה כְּלִיל לַד'... וַיְהִי שְׂמוּאֵל מַעֲלָה הָעוֹלָה וּפְלִשְׁתִּים נִגְשׂוּ לְמַלְחָמָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּרְעַם ד' בְּקוֹל גְּדוֹל בַּיּוֹם הַהוּא עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהִי וַיִּגְּפוּ לַפְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

הקרב הזה החל בהעלאת "טלה חלב" לעולה בידי שמואל. ה"טלה" אינו בהמה שכוחה משמש לעבודה, והוא הסמל הנגדי ל"בקר". "טלה חלב" הוא טלה צעיר ביותר, ובירושלמי (מגילה פ"א הי"ב) מבואר ששמואל העלה אותו בתוך שמונת הימים להולדתו. "טלה חלב" שאינו מסוגל לזון את עצמו וקיומו תלוי לגמרי באמו - מסמל תלות גמורה בבורא עולם. הכתוב מדגיש

פרשת משפטים

שקרבו העולה הוא פליל לד', כדי לרמוז ששמואל מלמד באמצעות הקרבן הזה, שבטחון מושלם בבורא העולם מסוגל להביא לתשועה ניסית, כפי שאכן ארע שם. המספר "עשרים שנה" שמוזכר שם הוא קשה והתלמוד (זבחים דף קיח, ב) מבאר שהוא נמשך גם אחרי תקופת שמואל, אולם המספר הזה מוזכר כאן כדי להדגיש את המספר "שנים" (עשרים = שתי עשרות).

שאל היה סבור שסמלי האידיאולוגיה של שמואל - ה"גדי" וה"טלה" והמספר "שנים" - מתאימים רק לאחרית הימים. ואכן, כאשר שמואל קרא לשאול להילחם בעמלק, שאול חש שזהו צווי של אחרית הימים והסמלים שמלווים אותו שם הם ה"טלה" וה"שנים" (שמואל א טו, א-ד):

"וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל שְׂאוּל... כֹּה אָמַר ד' צַב-אוֹת... לַךְ וְהַפִּיתָה אֶת עַמְלֵק וְהַחֲרַמְתָּם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְלֹא תַחְמַל עָלָיו... וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעֵם וַיִּפְקְדֵם בְּטַלְאִים, מֵאֲתִים אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים אֶת אִישׁ יְהוּדָה בַּתְּלִמּוּד (יומא דף כב, ב) מבואר, ששאל אמר לכל אחד ואחד שיקח טלה מצאנו של מלך ואחר כך מנה את הטלאים לפי שאסור למנות את ישראל. אולם בתיאור המלחמה הקודמת של שאול בבני עמון נאמר "וַיִּפְקְדֵם בְּצִבְקָה" ורש"י מביא שם ששאל מנה אותם ב"אבנים". וצריך להבין מדוע הוא מונה אותם במלחמה הזו דווקא ב"טלאים". אלא ששאל חש שזו העת של אחרית הימים שבה אפשר להשתמש בסמל של ה"טלאים", והמספרים שליוו אותו במלחמה הזו היו מבוססים על ה"שנים" (מֵאֲתִים אֶלֶף) ועל ה"אחד" (עֶשְׂרֵת אֲלָפִים).

אלא שהאידיאולוגיה הזו לא היתה אהובה על שאול והעם. הם היו אנשי "זבחים" - קרבן שיש בו חלק לבני האדם, והם לא מילאו אחר צוויי ד' במלחמה הזו - "חַמַּל הָעֵם עַל מִיטֵב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זִבְחַ לַד'"⁵. ובעקבות כך המלוכה הועברה משאל (שמואל א טו, כח): "וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ שְׂמוּאֵל קְרַע ד' אֶת מְמַלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתַנָּה לְרַעַד הַטּוֹב מִמֶּךָ"

כאשר שמואל כותב את ספרו הוא מרמז שבאופן פוטנציאלי שאול היה יכול להתחבר אל האידיאולוגיה הרוחנית הזו (שמואל א יג, א-ב):

"בְּיוֹ שְׁנֵה שְׂאוּל בְּמַלְכוֹ וּשְׁתֵּי שָׁנַיִם מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל. וַיִּבְחַר לוֹ שְׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל וַיְהִיו עִם שְׂאוּל אֲלָפִים בְּמַכְמֶשׁ וַיְבַחַר בֵּית אֵל וְאֶלֶף הָיוּ עִם יוֹנָתָן בְּגִבְעַת בְּנִימִין וַיִּתֵּר הָעֵם שְׁלַח אִישׁ לֹאֲהַלְוֹ. לא יתכן להבין את הכתוב "בְּיוֹ שְׁנֵה שְׂאוּל בְּמַלְכוֹ" כפשוטו. אלא ששמואל מרמז באמצעות הכתוב הזה, ששאל היה יכול להתחבר כבר מלכתחילה אל האידיאולוגיה הרוחנית שסמליה הם ה"אחד" ("בְּיוֹ שְׁנֵה שְׂאוּל בְּמַלְכוֹ") וה"שנים" ("וּשְׁתֵּי שָׁנַיִם מָלַךְ"). אלא שהוא בחר להעדיף את האידיאולוגיה הגשמית שסמלה הוא "שלוש" ("וַיִּבְחַר לוֹ שְׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים"). שאול ראה את ה"שלוש" כמי שמשפיע על ה"שנים" (וַיְהִיו עִם שְׂאוּל אֲלָפִים בְּמַכְמֶשׁ) ועל ה"אחד" ("וְאֶלֶף הָיוּ עִם יוֹנָתָן בְּגִבְעַת בְּנִימִין"); ולפיכך שאול בחר ב"שלוש אלפים" ושילח את יתר העם.

גם בהמשך דרכו, כאשר שאול רדף את דויד הוא רדף אותו מכוח של "שלוש". "וַיִּקַּח שְׂאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בַּחֹר מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּךְ לְבַקֵּשׁ אֶת דָּוִד וְנַאֲנָשָׁיו עַל פְּנֵי צוּרֵי הַיַּעֲלִים" (שמואל א כד, ב); "וַיִּקַּם שְׂאוּל וַיִּרְדַּ אֶל מַדְבַּר זִיף וְאִתּוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בַּחֹרֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ אֶת דָּוִד בְּמַדְבַּר זִיף" (שמואל א כו, ב). שאול ייצג את האידיאולוגיה של ה"שלוש" ומכוח האידיאולוגיה הזו הוא רדף את דויד.

עֲגַלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיַדְךָ וְאִמְרַת לְזִבְחַ לַד'

כאשר שמואל הצטווה למשוך מלך במקומו של שאול הוא פחד מהמשימה הזו (שמואל א טז, א):

"וַיֹּאמֶר ד' אֵל שְׂמוּאֵל עַד מָתִי אַתָּה מֵתְאַבֵּל אֶל שְׂאוּל וְאֲנִי מְאַסְתִּיו מִמְלָךְ עַל יִשְׂרָאֵל מֵלֹא קִרְנָךְ שְׁמוֹ וְלַךְ אֲשַׁלַּחְךָ אֶל יֹשֵׁי בֵּית הַלְחָמִי כִּי רָאִיתִי בְּבָנָיו לִי מֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶיךָ וְשָׁמַע שְׂאוּל וְהִרְגִּנוּ וַיֹּאמֶר ד' עֲגַלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיַדְךָ וְאִמְרַת לְזִבְחַ לַד' בְּאִתִּי."

במלחמה שאותה ערך שמואל נגד הפלישתים הוא העלה "טלה" לקרבן "עולה", מדוע ד' מצווה עליו לקחת כעת קרבן שאינו מסמל את האידיאולוגיה שלו, מדוע "עגלת בקר" לקרבן "שלמים" (זבחים)? כדי לענות על השאלה הזו צריך להתעמק בדברי הבעש"ט שמובאים בספר דגל "מחנה אפרים" (פרשת ואתחנן):

"... ששמעתי ממארי אבא זקני זללה" ה... כי המלך הוא הלב של כלל ישראל והלב שומע פירוש מבין. וזהו שאמר 'איך אלך - וְשָׁמַע שְׂאוּל' פירוש כי הוא עדיין המלך של ישראל קודם משיחה לאחר; וְשָׁמַע, פירוש וְיָבִין, - למה אנכי הולך על מה ולמה - וְהִרְגִּנוּ. אבל על החזרה לא היה ירא כי כבר יהיה דוד משוח למלך ולא יבין ולא ישמע כי בודאי יעשה הדבר בהסתר"

כדי ששאל לא יחוש בלבו - לב המלך - ששמואל הולך למצוא מישהו שיחליף את האידיאולוגיה שלו, היה צורך שגם שמואל יחשוב שהאיש שהוא עומד למשוך למלך ממשיך את האידיאולוגיה של שאול. שאול היה מחבב את הסמלים שקשורים ל"בקר" ומיכל בתו היתה קרואה גם בשם "עֲגֵלָה"⁶. ולפיכך, ד' הטעה גם את שמואל, ואמר לשמואל שילך כאשר הוא מאמץ לו את סמלי האידיאולוגיה של שאול, ויקח עימו "עֲגַלַת בָּקָר" ל"זבחים".

וההטעה הועילה, ושמואל עצמו חשב שד' רוצה להמשיך בקו של גבורה טבעית שהסמלים שלו הם ה"שלוש" וה"שבע" (שמואל א טז, ד-יב):

"וַיַּעַשׂ שְׂמוּאֵל אֶת אֲשֶׁר דָּבַר ד' וַיִּבֵּא בֵּית לָחֶם... וַיִּקְדַּשׁ אֶת יֹשֵׁי וְאֶת בָּנָיו וַיִּקְרָא לָהֶם לְזִבְחַ. וַיְהִי בְּבוֹאֵם וַיִּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אֵיךְ נִגַּד ד' מְשִׁיחוֹ. וַיֹּאמֶר ד' אֵל שְׂמוּאֵל אֵל תִּבְטַ אֶל מְרָאֵהוּ וְאֵל גִּבְהַ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ... וַיִּקְרָא יֹשֵׁי אֶל אֱבִינָדָב וַיַּעֲבְרֵהוּ לְפָנָיו שְׂמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם בָּזָה לֹא בָחַר ד'. וַיַּעֲבַר יֹשֵׁי שְׁבַעַת בָּנָיו לְפָנָיו שְׂמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵל יֹשֵׁי לֹא בָחַר ד' בְּאֵלָהּ. וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵל יֹשֵׁי הִתְמוּ הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׂאֵר הַקֶּטָן וְהִנֵּה רָעָה בְּצֹאן וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֵל יֹשֵׁי שְׁלָחָה וְקָחְנוּ... וַיִּשְׁלַח וַיִּבְיָאֵהוּ... וַיֹּאמֶר ד' קוּם מְשַׁחְהוּ כִּי זֶה הוּא."

אליאב היה גבה קומה בדומה לשאול, ולכן שמואל חשב שהוא מתאים לקו של הגבורה הטבעית של שאול. אולם ד' רמז לשמואל שהוא מאס בקו הזה.

יְשִׁי עֲצָמוּ הִיָּה מוֹשַׁפֵּעַ מֵהַאיִדִּיאולוֹגִיָּה שֶׁשֶׁלְטָה בַּתְּקוּפַת שְׂאוּל, שֶׁסַמְלִיָּה הֵם ה"שלוש" וה"שבע". ולכן הוא הביא בתחילה את "שלושת" הבנים הגדולים בנפרד, ואחר כך את שאר הבנים ובסך הכול את "שבעת" הבנים הגדולים. יְשִׁי לֹא הִבִּיא אֶת דָּוִד בְּנוֹ ה"שמיני", מפני שה"שמונה" מסמל את האידיאולוגיה הרוחנית, ובנוסף לכך דויד היה "רָעָה בְּצֹאן" מסמלים את האידיאולוגיה הרוחנית. ודויד היה אמנם ילד מוזר ושונה במשפחתו, מפני שהוא היה רוחני ביותר והיה מתבר פרקי תהילים

פרשת משפטים

בזמן שהיה רועה בצאן – "מוֹזֵר הֵייתִי לְאֶחָי וְנִכְרִי לְבְנֵי אִמִּי" (תהלים סט, ט). יִשְׂרָאֵל לא האמין שדויד מתאים למטרות שֶׁעֲגַלְתָּ הַבָּקָר מֵיִצְגַת. ואז בפרק הזמן הקצר שדויד הובא והתגלה בפני שמואל, ד' ציווה אותו "קום מִשְׁתַּחֲוּהוּ כִּי זֶה הוּא". ובזמן הקצר הזה, לבו של שאול – שעדיין תפקד בזמן הקצר הזה בתור לב מלך – לא הספיק לחוש במה שארע.

לפי דרכנו ראינו שאגדות חז"ל מהוות שיקוף של סמלים שמופיעים בתנ"ך. **יונתן** בן הרכינס שרואה את המעלה דווקא ב"רועי בקר" – מסמל את **יונתן** בן שאול שבמשפחתו היו מחשיבים את ה"בקר" והיו מכנים את דייני ישראל בתואר "רועי בקר". ואילו רבי עקיבא שרואה את החשיבות דווקא ב"רועי צאן" מסמל את דויד המלך שהיה "רועה צאן" והיה מתייחס לעם ישראל כאל "צאן".

עֲגַלְתָּ הַבָּקָר ששמואל לקח לזבוח ל"שלמים" כדי להטעות את שאול המלך, שופכת אור נוסף על האגדה הפלאית שבה הלל הזקן לקח בהמה כדי להקריבה לעולה – והטעה את תלמידי בית שמאי ואמר להם שהוא רוצה לזבוח אותה ל"שלמים". האגדה הזו התבארה כבר במאמר **"ה'מהפך' של בבא בן בוטא"**. ובהארה הנוספת רואים שסמלי האגדה הזו לקוחים גם מתוך ספר שמואל. ומתברר שהמחלוקת שבין בית שמאי לבין בית הלל היא מחלוקת רוחנית עתיקה ששורשה במחלוקת שבין בית שאול לבין דויד המלך, בין "רועי בקר" לבין "רועי צאן". אך אפשר שיהיה שלום בין הצדדים השונים כפי ששרר השלום בין יונתן לבין דויד.

¹ וזו לשון המעשה (יבמות דף טז, א): "בימי רבי דוסא בן הרפניס התיירו צרת-הבת לאחיו, והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה, ועיניו קמו מלבוא לבית המדרש. אמרו מי ילך ויודיעו? אמר להן רבי יהושע: אני אלך. ואחריו מי? ר' אלעזר בן עזריה. ואחריו מי? ר' עקיבא. הלכו ועמדו על פתח ביתו. נכנסה שפחתו, אמרה לו: רבי, חכמי ישראל באין אצלך, אמר לה: יכנסו, ונכנסו. תפשו לר' יהושע והושיבוהו על **מטה של זהב**. אמר לו (ר' יהושע לרבי דוסא): רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, אמר לו: מי הוא? ר' אלעזר בן עזריה. אמר: ויש לו בן לעזריה חבירו? קרא עליו המקרא הזה: **נָעַר הֵייתִי גַם צִדִּיק וְנָרְעוּ מִבְּקֶשׁ לָחֶם, תִּפְשׂוּ וְהוֹשִׁיבוּ עַל מֹטֵה שֵׁל זָהָב**. אמר לו: רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, אמר לו: ומי הוא? עקיבא בן יוסף. אמר לו: אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב, בני, שב, כמותך ירבו בישראל. התחילו מסבבים אותו בהלכות, עד שהגיעו לצרת-הבת. אמרו לו: צרת-הבת, מהו? אמר להן: מחלוקת בית שמאי ובית הלל. הלכה כדברי מי? אמר להן: הלכה כבית הלל. אמרו לו, והלא משמך אמרו: הלכה כבית שמאי! אמר להם: דוסא שמעתם, או בן הרפניס שמעתם? אמרו לו: חיי רבי, סתם שמענו. אמר להם: אח קטן יש לי, בכור-שטן הוא, ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו **שלוש מאות** תשובות בצרת-הבת שהיא מותרת, אבל מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא, ואמר **שלושה** דברים: צרת-הבת אסורה, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, ומקבלים גרים מן הקרדוין ומן התרמודים. תנא: כשנכנסו, נכנסו בפתח אחד, כשיצאו, יצאו **בשלושה** פתחים. פגע בו (יונתן בן הרפניס) בר' עקיבא והקשה עליו את קושיותיו ור' עקיבא עמד בפניו וענה לו. אמר לו: אתה הוא עקיבא, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? אשריך שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרועי בקר! אמר לו ר' עקיבא: ואפילו לרועי צאן!"

² כמבואר בסנהדרין (דף כו, א): "כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה: קרי לן 'רועי בקר' ולא אמר ליה מר ולא מידי?!". וכתב הרד"ק (שופטים ט, ד): "רועי בקר – כי הם הנבזים שבאנשים כמו שמצאנו בדברי רז"ל 'אפילו רועי בקר'".

³ ליונתן בן הרכינס יש **שלוש מאות** תשובות בהיתר צרת-הבת, וחגי הנביא "העיד **שלושה** דברים"; והחכמים יצאו **בשלושה** פתחים".

⁴ חגיגה דף טז, ב

⁵ שמואל א טו, טו

⁶ "וְהִשְׁפִּי יִתְרָעַם לְעַגְלָה אֲשֶׁת דָּוִד" (שמואל ב, ג, ה) וכמבואר במפרשים שם.

⁷ בתחילת המאמר התבאר שגם חנה אמו של שמואל העדיפה את הסמלים של הגאולה הגופנית **"פריים – שלשה"** ו"שבעה". דווקא בבית חנה שדגלה בגאולה גשמית – נולד שמואל שדגל בגאולה רוחנית; ודווקא בבית ישי שדגל בגאולה גופנית – נולד דויד שדגל בגאולה רוחנית. שמואל ודויד דומים למשה – הגואל הרוחני שגדל דווקא בבית פרעה.

⁸ כפי שהתבאר במאמר **"המתמטיקה שבעקידת יצחק"**

⁹ שאול ידע שישי דוגל באידיאולוגיה זהה לשלו (שסמליה הם ה"שלוש" וה"שבע"), ולכן הוא לא חשש מדויד למרות שהוא ידע שדויד הוא "רועה צאן" (שמואל א טז, יט): "וַיִּשְׁלַח שְׂאוֹל מַלְאָכִים אֶל יִשְׂרָאֵל לְמַדּוּר שְׁלֹחַ אֵלָיו אֶת דָּוִד בֶּן יְגִיאל בְּצֹאן". אולם בהמשך, התברר לו להפתעתו שדויד נלחם מלחמה רוחנית (שמואל א יז): "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַפְּלִשְׁתִּי אֲתָה בָּא אֵלַי בְּחָרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידּוֹן וְאֲנִי בָּא אֵלַיךְ בְּשֵׁם ד' צַבָּ-אוֹת אֲ-לֹהֵי מְעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל". ושאל תמה אז, האם דויד הרוחני הוא בן ביולוגי של ישי, או שמא הוא בן מאומץ כפי שמשה ה"רועה הרוחני" היה בן מאומץ בבית פרעה (שמואל א יז, נח): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי שְׂאוֹל בֶּן מִי אֲתָה הַנְּעָר? וַיֹּאמֶר דָּוִד בֶּן עֶבֶדְךָ יִשְׂרָאֵל הַלְחָמִי".

לע"נ אמו ר' רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Torino, Italy

טורינו, איטליה
חשון תשנ"ב

הסגת גבול במתן הכשרים במקום שכבר יש בו רב נבחר

שאלה

בשנים האחרונות התפתחה באיטליה מציאות שרבנים מסוימים נותנים הכשר, בשמם, למוצרים המיוצרים במפעלים הנמצאים באיטליה, ללא רשות הרבנים המקומיים. שאלתי היא: היות שלפי התקנון של "איגוד הקהילות" האיטלקיות אין לרבנים אלה סמכות רבנית, האם ניתן להגדיר את פעילותם של אותם הרבנים והמשגיחים כ"הסגת גבול"? מה הוא גדר "הסגת גבול" בעניינים כגון אלה היום?

תשובה

א. קהילה שמינתה לעצמה רב כדי לדאוג לצרכיה הרוחניים¹ בדין עשתה זאת ובוודאי המינוי בר תוקף. ומכיון שמזכויותיה של הקהילה ומחובותיה הוא להבטיח את ענייני הכשרות שלה, הרי שגם ענין זה כלול בסמכויות שנמסרו לו לרב עם מינויו. הוא המפקח האחראי על כשרות המפעלים המספקים תוצרתם לבני המקום, בין שהוא מפקח עליהם פיקוח ישיר בין שהוא מפקח באמצעות משגיח נאמן שהוא ממנה לצורך זה. משנתמנה הרב, אסור לרב אחר להורות לציבור זה בענייני איסור והיתר², וכמו כן אין לרב אחר לקפח את פרנסתו של רב המקום על-ידי מתן הכשרים למפעלים שהוא ממונה עליהם³. ב. בפעילותו של רב מבחוץ יש משום השגת גבול הרב הממונה, משום איסור גרימת מחלוקת בישראל⁴ וגם משום פגיעה בזכות השררה שזכה בה רב המקום⁵, ומעלין בקודש ואין מורדין⁶.

¹ כשם שמצאנו בבבא בתרא (ח ע"ב), שרשאים בני העיר להתנות על המידות ועל השערים וכן שכר הפועלים. וכן נפסק בשו"ע (חושן משפט סי' רלא, כז) שרשאים בני העיר לקוץ להם שער לכל דבר שירצו, היינו בסמכות הקהילה לתקן תקנות לטובתה.
² ביאור הגר"א שו"ע (יורה דעה סי' רמה ס"ק לו) שמצאנו בגמרא, אתריה דשמואל הוה ולא רצה רב להורות שם. ועיין "שלטי גבורים" (ע"ז ב ע"א בדפי הרי"ף).
³ ואין זה דומה להכרעתו של הרמ"א (יורה דעה סי' רמה, כב) - "רב היושב בעיר ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבוא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון... אפילו הכי יכול השני לבוא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון", משום שפסק זה של רמ"א אמור דווקא לגבי שתי אפשרויות: אפשרות א. בקיפוח פרנסה שאינה כל כך בהיתר - שכר מצוה (עיין ש"ך שם ס"ק טו), ואלו בנדון דידן שהרב הוא שכיר לקהילה לעבודתה ומשועבד לה - שכרו בהיתר גמור, שכן התשלום לקהילה קובעת שישלמו לו לרב בעלי המפעלים והחנויות וכו'. הנהנים מהשגחתו על הכשרות, הוא מס המוטל מטעם הקהילה על יסוד האמור בהערה 1 לשם מילוי צרכי הוצאותיהם, ובכלל זה - משכורת הרב המקומי, עיין שו"ת "חתם סופר" (יורה דעה סי' רל). וראה עוד בש"ך שם, שכל זה מדינא, אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות גם במשיג גבול בפרנסה של שכר מצוה. אפשרות ב. דווקא במרבץ תורה לרבים שבו שייך לומר "קנאת סופרים תרבה חכמה", מה שאינו כן בתפקיד הרב כמורה הוראות איסור והיתר, עיין "תרומת הדשן" (סי' קכו) מה שהביא ממנהר"י וייל בשם ה"אור זרוע", ואמנם עיין שו"ת "גינת ורדים" (חלק יורה דעה כלל ג סי' ז), ואכן כך חילק הלכה למעשה ה"משיב דבר" (ח"ב סי' ח).
⁴ עוד הוסיף שם ב"משיב דבר" שהשגת גבול ברבנות גרועה מהשגת גבול באומנות, משום שאומן אינו זקוק להסכמת הקהל, וממילא אין קפידא לבן הקהילה הרגיל אצל אומן אחד על חברו שהולך לאומן אחר. אך ברב המורה הוראה - העובדה שפלוני שואל הוראה מרב מסוים היא כידוע הטלת פגם ברב האחר - משום ששואל בדווקא את האחד ולא את האחר. יוצא שהשגת גבול ברבנות פירושה - להרבות מחלוקות בישראל, והמחלוקת נמשלה לאש, והגורם לה עובר על "ולא יהיה כקרח וכעדתו".
⁵ נציין שהשגחת כשרות כשלעצמה היא שררה, שו"ת "אגרות משה" (חושן משפט ח"א סוף סי' עה) - כמו ריש כורי (קידושין עו ע"ב), משום העצמאות שיש למשגיח הכשרות בתפקידו כלפי בעל-הבית.
⁶ עיין שו"ע (יורה דעה סי' רמה, כב בדברי רמ"א), וביאורי הגר"א (שם ס"ק לו וס"ק לט), וכן רמב"ם (פ"א מהל' מלכים ה"ד וה"ז). ועיין עוד שו"ת המבי"ט (ח"ג סי' ר) לגבי שותפות בשררה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ש"ח 300 ש"ח (לחץ לקניה)